At samles og være fælles: Det er svaret til ensomheden. Derfor er det pinse på søndag

Med Limfjordsdigteren Knud Sørensen og Martin Scorseses skelsættende film "Taxi Driver" ser vi, hvordan kristendommen er en opstand mod ensomheden, der præger vores tid

essay

AF HENRIK GRØNDAL LUND
kultur@k.dk

Limfjordsdigteren Knud Sørensen har i en alder af 92 år udgivet sin sidste digtsamling på det lille aarhusianske forlag Herman og Frudit. "Mit sprog og fjordens" hedder de digte, som Knud Sørensen selv siger bliver hans sidste. Et af digtene rammer meget fint de seneste to måneders ensomhed, hvor vi har måttet være alene hjemme i rum med os selv.

I digtet kommer ensomheden gående og stiller sig ved siden af mennesket. Ensomheden optræder som en person, henvender sig og siger – jeg savner dig. Mennesket svarer kort og klart – jeg savner ikke dig. Ensomheden foreslår så, at de skal slutte sig sammen. Men mennesket forsøger at undslippe ensomheden. Han bryder sig ikke om ensomhedens nærvær og lyde. Han vil ikke høre ensomhedens ord, de må ikke sætte sig på hans tanker og flytte ind i hans sind. Så digteren eller Knud Sørensen protesterer – forsvind ensomhed, du fylder for meget omkring mig, der skal også være rum for et menneske eller to.

Knud Sørensens skildring af ensomheden og mennesket passer godt til nedlukningen af samfundet. Ensomheden har fyldt vældigt meget omkring os. Vi har kæmpet med den og forsøgt at undslippe den ligesom Knud Sørensen. Og nu må der endelig igen være rum for et menneske eller to eller 10. I går lørdagsslentrede jeg gennem Aarhus for at lytte til lyden af mennesker. De andre gjorde det samme. Taknemmeligt gik vi med hinanden i en opstand mod ensomheden. Vi protestede mod kravet om at skulle være alene hjemme og holde sig på afstand. Forsvind ensomhed, forsvind fysisk ordsult. Der skal være rum for et menneske eller to. For det er noget af det bedste ved at være menneske – at vi kan være sammen over for ensomheden. Vores sociale liv handler om at nedbryde afstanden mellem os og blive ét, slutte os sammen og forsvare os mod at være Palle alene i verden. De unge nyder solen langs åen eller sidder på Pustervig Torv, børnene tumler på legepladserne, de modne køber ind i Salling og besøger Den Gamle By eller går på Aros, de ældre nyder en frokost ved et veldækket bord i latinerkvarteret.

Vores sociale liv er en opstand mod ensomheden. Der skal være rum for et menneske eller to eller flere. Det gælder ikke kun for digteren Knud Sørensen, når han i sin høje alder går langs Limfjorden med ensomheden ved sin side. Vi trænger til rum, hvor der er plads og fri adgang for andre mennesker. Adgang tilladt for alle. Der skal være rum for et menneske eller to.

Der er en scene i Martin Scorseses film "Taxi Driver", som jeg altid kan huske. Det er scenen, hvor hovedpersonen taler om den ensomhed, som er filmens tema: "Ensomheden har fulgt mig hele livet. Overalt. I barer, i biler, på fortovet, i butikker, overalt. Der findes ingen udvej. Jeg er Guds ensomme menneske."

Det er ikke kun i udkanten ved Limfjorden og i jantelovens by Nykøbing Mors, hvor Knud Sørensen bor, at ensomheden slår følge med mennesket. Det sker også i verdens mest eftertragtede storby, New York, hvor millioner kommer og går mellem hinanden. Ensomhedens lyde og ord finder altid vej til et menneske.

Sådan er det at være menneske, uanset sprog, kultur, penge, bolig og alt det andet som er forskelligt. I ensomheden er vi ens. Vi kan alle opleve at være alene hjemme i livet. Det er sikkert derfor, at Bibelen begynder med et menneskes ensomhed.

Adams ensomhed er det første, Gud ikke bryder sig om, da han har skabt verden. Gud indser, at det ikke er godt for mennesket at være alene. Det er ikke godt at holde afstand og være fælles om ikke at ses, fælles om at lukke døren og blive hjemme. Gud gør opstand mod ensomheden og skaber rum til et andet menneske for Adam. Det er en del af hans skaberværk. Og at det er vigtigt, at der er rum for et andet menneske eller flere, viser Bibelens mange andre fortællinger. Ensomhedstemaet udgør en rød tråd gennem Bibelen. I Salmernes Bog klager David over, at ingen vil kendes ved ham. I Prædikerens Bog fremhæves det, hvor meget vanskeligere tilværelsen er for den ensomme. Job er ensom, forladt af alle, også af Gud. Kristus på korset er ensomhedens figur over alle – min Gud, min Gud, hvorfor har du forladt mig?

▲ Knud Sørensens skildring af ensomheden og mennesket passer godt til nedlukningen af samfundet. Ensomheden har fyldt vældig meget omkring os. – Foto: Jens Bach.

> **I ensomheden er vi ens.** Vi kan alle opleve at være alene hjemme i livet. Det er sikkert derfor, at Bibelen begynder med et menneskes ensomhed.

I dag stiller ensomheden sig ved siden af disciplene. Vi lytter til en af Jesu afskedstaler fra Johannesevangeliet. Det er taler, hvor Jesus tager afsked med sine venner og livet. Det er slut med samværet. I torsdags fløj han til himmels på Kristi himmelfartsdag. Vennerne, altså disciplene, sidder nu alene tilbage. De savner det fysiske nærvær. De mærker coronatidens hudsult, og særligt mærker de ordsult. De kan ikke længere lytte til ordene af Jesu mund. De fulgte ham på ordene, som helt anderledes end alle mulige andre ord.

Hans ord overskred alt det, de kendte, troede, mente, var og levede. Nu må de nøjes med at fortælle hinanden om, hvad de har set, hørt og forstået. De må samles om, hvad han har betydet. For at samles og være fælles, det er svaret til ensomheden. Derfor er det pinse om lidt. Ånden kommer, kalder og samler mennesker, forener os i at være menneske med hinanden. Intet menneske undslipper ensomheden, men ånden forener og taler vores sag, som vi lige har sunget i Grundtvigs digt og svar til ensomheden ("Talsmand, som på jorderige" – Den Danske Salmebog 294).

Det sociale liv er en opstand mod ensomheden. Vi skal komme hinanden nær. Vi skal være fælles. Eller som Jesus siger i sin bøn – vi skal blive ét, ét med hinanden, ligesom Gud og Jesus er ét. Ordene er en bøn om at den kærlighed, som Gud har elsket sin søn med, skal være i mennesker, så vi samles og bliver ét i den kærlighed. Det er nemt at forstå, for vi elsker den og dem, som gør opstand mod ensomheden i vores liv. Når vi elsker nogen, er det, fordi vedkommende tager vores ensomhed. Forsvind ensomhed, der skal være rum for et menneske eller to. Så bliver det en god søndag på Mors, i New York og Aarhus, hvor som helst. ■

Om teksten

▶ **Artiklen** er en omskrevet version af sognepræst Henrik Grøndal Lunds prædiken holdt søndag den 24. maj i Aarhus Domkirke over teksten Joh. 17, 20-26.

▶ **Anmeldelsen** af den omtalte digtsamling af Knud Sørensen kan læses på

k.dk/kultur

Lolita tager til genmæle

"Kan litteraturen tjene som undskyldning for alt?", spørger franske Vanessa Springora i sit vidnesbyrd om en forfatterstjernes rystende sexovergreb

bog
★★★★☆☆

AF KATHRINE MARIA AMANN
kultur@k.dk

2020 var kun få dage gammel, da en veritabel bombe sprang under Paris' litterære parnas og sendte chokbølger gennem Europas læsende kredse. Bomben var en ellers ukendt debutant, 47-årige Vanessa Springoras, autobiografiske "Samtykket" – en chokerende vidnesbyrdberetning om seksuelle overgreb, pædofili og en litterær elite, der tilsyneladende er rede til at se bort fra misbrug af mindreårige, al den stund overgrebsmanden er en fremtrædende forfatter fra cirklens inderkreds. Nu foreligger Springoras skelsættende værk på dansk.

I romanen beskriver Springora mødet med den nu 83-årige forfatter Gabriel Matzneff, der slet skjult optræder under initialerne G.M. værket igennem. Fortælleren er teenager, da hun første gang støder på den prisbelønnede forfatter under et middagsselskab i 1986. Allerede dengang var den midaldrende Matzneffs seksuelle præferencer for helt unge drenge og piger offentligt kendt i det franske selskabsliv – et tema, han hyppigt behandler i sit forfatterskab, som foruden en række dagbogsskrivelser blandt andet tæller det berømte essay fra 1974 "Les moins des seize ans" (Dem under seksten år), hvori han søger at aftabuisere pædofili gennem indgående beskrivelser af blandt andet sit overgreb på en 12-årig dreng. I årevis skrev han åbent om sin hang til mindreårige af begge køn, alt imens det litterære aristokrati så logrende til.

Unge Vanessa er det oplagte offer for G.M.'s uhyrlige tilbøjeligheder. Som enebarn af en distanceret karrieremor, faderløs og tilovers, fylder hun tomrummet og ensomheden ud med stakkevis af bøger. Så da den velrenommerede forfatter og faderskikkelse kaster sin interesse på den lille Vanessa og overdynger hende med hede kærlighedsbreve, føler hun sig for første gang set og ønsket. Han er 50, hun bare 13, da de mødes første gang. Herpå følger Springoras rædselsvækkende detaljerede skildring af groomingens dæmoniske psykologi. Hvordan han ophøjer deres relation til noget særligt ædelt, som nypuritanere og andre undermennesker ikke kan forstå, hvordan han efterhånden afskærer hende fra venner og familie, hvordan han voldtager, ydmyger og udsletter hende systematisk.

Springora skriver hjerteskærende nøgternt, forstandigt og fuld af psykologisk indsigt. Den 14-åriges naive ungpigeforelskelse, ambivalensen, da det gradvist viser sig, hvilket grusomt, kalkuleret overgreb hun er genstand for, den kvælende klaustrofobi, da hun indser, at hun aldrig vil kunne vriste sig helt fri af sin overgrebsmands tag, men altid være fanget som objekt i hans narrativ.

For naturligvis bruger han også forholdet til Vanessa, hendes navn, billede og gamle breve som pikant romanstof, som "litterær propaganda", som hun kalder det, længe efter deres forhold er ophørt, ligesom han har brugt et hav af andre unge erobringer som stof i sit forfatterskab. Og mens Matzneff høster litterære priser og toner frem i det

> **Nyt er det,** at rollerne er vendt, så Lolita fra Vladimir Nabokovs berømte roman af samme titel fra 1955 nu får taletid. Og det er bestemt værd at lytte til.

ene prestigiøse tv-show efter det andet, rakker Vanessa rundt på kanten af et sammenbrud i flere år efter overgrebet.

Vendepunktet kommer først mange år senere, da Springora, måske ansporet af tidens MeToo-bølge og samtykkedebat, sander, at hun kun kan frigøre sig fra Matzneffs misbrug ved selv at indtage rollen som fortæller. Hun skriver:

"I årevis gik jeg rastløs rundt i mit bur, og mine drømme var fyldt med mord og hævn. Indtil den dag det endelig stod helt klart for mig, som en selvfølge, hvad det var, jeg skulle: fange jægeren i sin egen fælde, spærre ham inde i en bog."

Værket får hermed en performativ karakter. Hun veksler magtforholdet gennem skriften. "Samtykket" bliver Springoras raffinerede hævntogt og forløsning.

Bogen har forståeligt nok ført til bodsgang og offentlig selvransagelse i Frankrigs kulturkredse og en gennemgribende debat om den seksualmoralske beskaffenhed i samme segment. Først nu synes man for alvor at få luftet ud i den 1970'er-fims, der stadig hang i gardinerne hos kultureliten langt op i 1980'erne, hvor opgøret med samfundets småborgerlige seksualmoral lidt for ofte førte til en forkvaklet apologi for pædofili og idealisering af kunstnergeniets grænseoverskridende adfærd.

I 1977 kunne man således læse et forsvar for afkriminaliseringen af sex mellem børn og voksne i avisen Le Monde, redigeret af ingen ringere end selvsamme Matzneff og underskrevet af cremen af den franske intelligentsia: Deleuze, Roland Barthes, Satre, Simone de Beauvoir. Den slags er heldigvis utænkeligt i dag. Og alligevel har en mand som Matzneff formået at leve som erklæret pædofil i al offentlighed i ly af sit forfatterskab – indtil nu. I dag er den 83-årige forfatter politianmeldt som følge af de rørelser, som Springoras beretning har skabt.

"Samtykket" er en væsentlig vidnesbyrdberetning, hvis værdi rækker langt ud over det rent litterære. Det forbudte forhold mellem en purung pige og en aldrende forfatter er langtfra nogen ny trope i litteraturen. Men nyt er det, at rollerne er vendt, så Lolita fra Vladimir Nabokovs berømte roman af samme titel fra 1955 nu får taletid. Og det er bestemt værd at lytte til hendes tankevækkende, saglige og frygtløse stemme. ■

Vanessa Springora: Samtykket. Oversat af Mette Olesen. 186 sider. 200 kroner. Grif. Udkommer i dag.

Kunstens fællesskab fylder igen museerne

Kulturhungrende gæster er vendt tilbage til de genåbnede museer, men besøgstallene ligger stadig under normalen. ARoS-direktør tror, at der stadig ligger en ængstelse i befolkningen, som holder gæster tilbage

AF RASMUS STOCHFLET NIELSEN
rnielsen@k.dk

Da Arken nær Ishøj på Sjælland tirsdag formiddag endelig slog dørene op efter coronakrisen, stod kunstmuseets kommunikationsdirektør Marie-Louise Dunker placeret ved indgangen. Herfra havde hun det perfekte udsyn til en genåbning, der var længe ventet. "Det var meget tydeligt, at det var en stor forløsning for både vores personale og de kulturhungrende besøgende. Der var smil og gensynsglæde," siger hun om åbningsdagen, hvor især museets loyale medlemsklub var klar til igen at nyde museets udstillinger.

Det er ikke kun på Arken, at man har mærket danskernes tørst efter kulturelle oplevelser efter samfundets lange nedlukning. I Nordsjælland slog Lousiana som et af de første museer dørene op fredag i sidste uge, to dage efter politikernes grønne lys. Kunstmuseets direktør, Poul Erik Tøjner, fortæller, at man i en rum tid havde forberedt sig ved at kigge på adfærd og retningslinjer i andre dele af det offentlige rum. Centralt har dog stået et ønske om at behandle gæsterne som voksne mennesker, forklarer han.

"Vi kan ikke have en politibetjent i hvert rum, men vi har også ønsket at bygge vores genåbning på tillid. Det har folk levet op til. Det er også hjulpet på vej af, at museet i forvejen er et socialt rum, hvor man tager hensyn til udstillingerne og hinanden. Det har hele tiden været argumentet for at åbne den her sektor."

Poul Erik Tøjner fortæller, at besøgstallet har ligget på omtrent det halve af normalt og samtidig været spredt ud over en udvidet åbningstid. Derfor har det været et roligt museum, man har kunnet møde siden genåbningen. Men de, som har lagt vejen forbi, har udtrykt en stor glæde ved igen at kunne samles om kulturelle oplevelser, fortæller han.

Den samme begejstring har man oplevet på ARoS i Aarhus ifølge direktør Erlend Høyersten. Nogle gæster var endda så glade, at de kom med blomster, da kunstmuseet ligeledes fredag i sidste uge slog dørene op.

"Selvfølgelig har selve kunsten været savnet, men det er klart mit indtryk, at folk især har tørstet efter at opleve ting i fællesskab. Jeg tror også, at glæden er forbundet med den stigende normalitet, det også er udtryk for," siger Erlend Høyersten.

Han forklarer, at man lørdag lå noget under museets normale besøgstal, mens forskellen søndag var marginal.

Museumsdirektøren tror dog, at der fortsat ligger en ængstelse i befolkningen, der gør, at mange gerne vil se genåbningen lidt an først. Museet har forberedt sig grundigt med afmærkninger, fokus på hygiejne og afspærringer, men Erlend Høyersten forklarer, at man har været opmærksom på ikke at overgøre det.

"Det er vigtigt, at det føles som om at gå ind på et kunstmuseum og ikke et hospital. Der skal selvfølgelig være tryghedsskabende information, men vi skal heller ikke dræbe oplevelsen med information og forholdsregler. Danskerne har trænet afstand og hygiejne i over to måneder."

Ifølge Erlend Høyersten er ARoS godt stillet med flere tusinde kvadratmeter og udstillinger, der i forvejen er opbygget, så gæsterne føres fra et sted til et andet. De har derfor ikke følt sig nødsaget til at gribe særligt ind i den naturlige museumsoplevelse.

På Gl. Holtegaard i nordsjællandske Holte har man derimod måttet ændre lidt i det flow, der var tiltænkt i den udstilling af svenske Anna Bjerger, som museet siden den 1. maj har trippet for at vise frem. Det tager direktør Maria Gadegaard ikke så tungt, da kunstens fornemste opgaver stadig består.

"Vi har en udstilling med værker fyldt med fortællinger og ildevarslende undertoner. Adfærdsreguleringen rykker ikke ved, at oplevelsen sætter gang i de små celler. Der er stadig adgang til det refleksive rum, som kunsten er," mener Maria Gadegaard.

Hun fortæller, at ikke så få har lagt vejen forbi Holte, siden billetlugerne igen kom i omdrejninger fredag den 22. maj. Faktisk har kunsthallen med den omkringliggende barokhave haft flere besøgende, end man havde på samme tidspunkt sidste år. Men ligesom sine direktørkollegar konstaterer hun med tilfredshed, at gæsterne trods gensynsglæden passer på hinanden. ■

Museernes genåbning

▶ **Længe så det ud til,** at landets kulturinstitutioner og heriblandt museerne måtte vente til den 8. juni med at åbne som et led af Folketingets planlagte fase tre i genåbningen af samfundet. Men sent onsdag den 20. maj blev partilederne enige om, at man på baggrund af det lave smittetryk udvidede den igangværende fase to.

▶ **Det betød** blandt andet, at en lang række kulturinstitutioner, herunder museer, fik strakstilladelse til at åbne.